

Tønsberg 27. september 2006

Innspill til handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen – 2007-2011

Ref i Helse- og omsorgsdep: 200600170/ES

Landslaget for mat og helse i skolen er svært glad for at denne handlingsplanen lages og at den blir et forpliktende dokument der 11 departementer samarbeider. Handlingsplanen vil kunne gi et godt grunnlag for en samlet strategi for å bedre kostholdet i befolkningen. Landslaget for mat og helse i skolen ønsker å være en samarbeidspart i dette viktige arbeidet. Vi synes det er svært positivt at departementet legger til rette for innsyn og medvirkning i prosessen med å ferdigstille handlingsplanen. Det gir eierforhold til handlingsplanen. Innspillene fra Landslaget er organisert i henhold til oppsettet i vedleggsbrevet punkt 3.

1. Forhold/temaområder som ikke er synliggjort i det foreliggende dokumentet

Generelle kommentarer

Disposisjonen for handlingsplanen er klar på helsegevinstene som ligger i et godt kosthold. Det er også ønskelig at fokus knyttets sterkere til begreper som økt livskvalitet. Da vil tiltakene i større grad fokusere på matglede og livsutfoldelse, framfor frykten for å utvikle kostrelaterte sykdommer og plager. En slik vinkling vil være mindre moraliserende og gjøre det tydeligere at kostvaner og spisemønsteret påvirker både fysisk, psykisk og sosial helse.

Når det gjelder opplæring i mat og helse i grunnskolen er elever opptatt av mat som både smaker godt og gjør dem mette. De lar seg i liten grad skremmes med livsstilssykdommer som kan ramme dem om 30-60 år. Deres kostvaner styres i liten grad av sykdomssfrykt. Derfor bør det helsefremmende perspektivet ha størst fokus i opplæringen.

Dokumentet har i for liten grad konkretisert hovedmålet om å redusere sosiale ulikheter i helse. Handlingsplanen bør følge opp Sosial- og helsedirektoratets handlingsplan mot sosiale ulikheter i helse (Gradientutfordringen).

Landslaget for mat og helse i skolen ber om at handlingsplanen er tydelig på å legge vekt på det overordnede ansvar Kunnskapsdepartementet har som ansvarlig for opplæring i mat og helse.

Styrke oppfølgingen av Kunnskapsløftet.

Handlingsplanen bør ha med konkrete forslag til hvordan implementeringen av læreplanverket Kunnskapsløftet – som forpliktende nasjonal læreplan – skal følges opp i forhold til skoleeier.

Elevene har krav på en opplæring i tråd med intensjoner og kompetansemål i læreplan i mat og helse i Kunnskapsløftet. Det er skoleeier som skal sikre at elevene møter en opplæring i tråd med læreplanen.

I mat og helse er det ikke noen form for eksamen som viser elevenes læringsutbytte og grad av måloppnåelse. Det blir da heller ikke en løpende, sentral kvalitetssikring av standpunktkarakterer og hva som kreves for å oppnå de ulike karakterene. Statistikken viser at det har vært uforholdsmessig mange klagesaker til Fylkesmannen på karakterer i heimkunnskap.

Den kompetansemålstyrte læreplanen krever kriterier for måloppnåelse og sentrale føringer for karaktersetting. Kunnskapsløftet er imidlertid svært lite konkret når det gjelder faglige kriterier, veiledning og vurdering. Dette rammer et fag som mat og helse. Lærerne som underviser i faget blir i stor grad overlatt til seg selv når det gjelder karaktersetting. –

Elevenes læringsutbytte må kvalitetsikres gjennom at skolemyndighetene følger opp skoleeiere i forhold til kvalitet på opplæringen i mat og helse. Dette aktualiserer også at måltidskunnskap, ernæring, kosthold og praktisk matlaging får en tydeligere plass i profesjonsstudier og yrkesetikken til lærere.

Konkrete forslag

Til pkt. 3

- Handlingsplanen bør også ha fokus på at det skal være ”naturlig”/selvfølgelig å spise sunt – utvikle gode matvaner og velge et ernæringsmessig tilfredsstillende kosthold. Dette for å unngå at barn og unge må endre matvaner og kosthold – som erfaringsmessig er svært vanskelig. For å få fram dette, foreslår vi et nytt hovedmål:
 - Bidra til at barn etablerer sunne kostvaner gjennom måltider som ivaretar deres behov fysisk, psykisk og sosialt (NYTT)
 - spis minst fire måltider pr dag (NYTT)

Målene bør de utformes slik at hvert enkelt mål inneholder bare en opplysning. De må struktureres slik at anbefalingene om økninger kommer først – så anbefalingene om reduksjon!

- **Måltidskunnskap.** Handlingsplanen bør inneholde utdypende fagstoff om måltidets ulike aspekter, for å gjøre det tydelig at mat og måltider er mer enn tilførsel av næringsstoffer. Det bør legges opp til en bredere omtale av betydningen av måltidet og hvilke faktorer som skaper gode måltider.

Til pkt.5.9

Landslaget vil som eksempel på et vellykket helsefremmende prosjekt trekke fram kokebokprosjektet ”Fra Boller til burritos”. Vurderingen av prosjektet viser at nær 80 % av elevene ønsker å bruke denne grunnleggende kokeboka når de er ferdig med ungdomskolen (Jensen, ILF, 2003). Undersøkelsen – både blant lærere og elever - viser at kokebokprosjektet

er en fulltreffer for målgruppa. Både elever, foreldre og lærere roser boka. I handlingsplanen bør det legges opp til en revisjon av boka og legge inn et økonomisk fundament for videreføring av gratis utdeling.

Landslaget foreslår også at det lages en grunnleggende kokebok – etter samme prinsipper som ”Fra boller til burritos” – for barnetrinnet. Ingen forlag har så langt utgitt lærebøker i mat og helse for barnetrinnet. Etter at Landsforeningen for kosthold og helse ble oppløst i 2005 er det svært lite som utvikles av materiell og læremidler for fagområdet.

På bakgrunn av Opplæringslovens § 9a, Kommunehelsetjenestelovens § 4a, har vi følgende kommentarer:

- Ta initiativ til et prosjekt med fokus på å utvikle egnet informasjonsmateriell
- Handlingsplanen bør legges opp til at det lages en grunnleggende kokebok – etter samme prinsipper som ”Fra boller til burritos” – for barnetrinnet.
- Når elevene er ferdig med 10-årig grunnskole, er temaene praktisk matlaging, produktkunnskap, måltidskunnskap, kosthold, ernæring og matkulturer - i liten grad et undervisningsanliggende i videre opplæring. **Mat, matkultur og helse bør** (i første omgang) **inn som tverrfaglig tema i videregående opplæring** (for eksempel konkurranser, temauker, tema for eksamen).
- **Kompetanse i praktisk matlaging**, hvordan sette sammen sunne måltider og ivareta måltidets ulike aspekter er svakt og lite forpliktende ivaretatt i rammeplaner og studier. For å fylle behovene til ulike grupper kreves det innsikt, evne og vilje til å planlegge, velge, lage og sette sammen et ernæringsmessig tilfredsstillende kosthold – i en rekke yrker. **Den praktiske kompetansen må styrkes** både i førskolelærerutdanningen og i allmennlærerutdanningen.
- **Mat og helse i grunnskolen**
Landslaget for mat og helse i skolen ser med stor bekymring på at det bare er 30 % av lærerne som underviser i mat og helse i grunnskolen har utdanning i faget. Det innebærer en faglig svak undervisning i grunnskolen. Faget mat og helse sliter med liten anseelse, både hos myndigheter, skoleeier og skoleledere. Dette redegjorde vi for i brev av 6. mars 2006.

Den nye læreplanen i mat og helse i Kunnskapsløftet, LK06, krever faglig kompetanse for å planlegge, gjennomføre og vurdere en tilfredsstillende opplæring for elevene. For å utforme og gjennomføre lokale læreplaner i tråd med den nasjonale læreplanen i mat og helse må lærerne som underviser ha faglig kompetanse.

Skoleeier – gjennom politiske myndigheter på kommunalt nivå – har ansvar for å konkretisere den nasjonale læreplanen til lokale læreplaner slik at opplæringen ivaretar alle kompetansemålene i den nasjonale planen. Flere undersøkelser viser at opplæringen som gis i faget i for liten grad tar inn bredden i det teoretiske- og praktiske lærestoffet.

Når besluttede politiske myndigheter valgte å ikke gjøre mat og helse til et eksamensfag, trengs andre virkemidler for å kvalitetssikre opplæringen. Det er skolemyndighetene og skoleeierne som har ansvaret for at elevene får en opplæring i tråd med gjeldende læreplaner. Det innebærer at myndighetene må ta tak i at det er så mange lærere som underviser uten faglig kompetanse. Det krever etter- og videreutdanning av lærere som underviser i mat og helse.

2. Forslag til konkrete tiltak ut over de som foreligger i tiltaksoversikten

Allmennlærerutdanningen og mat og helse: Studier i mat og helse ble gjort frivillig for studenter i allmennlærerutdanningen med rammeplanen som ble innført i 2003. Langt færre allmennlærerstudenter tar nå utdanning i faget. Til gjengjeld krever gjeldende rammeplan for heimkunnskap 30 stp. - mot 15 stp etter rammeplanen for allmennlærerutdanningen av 1999.

Det er lite samsvar mellom rammeplanen for heimkunnskap av 2003 og den nye læreplanen i mat og helse i Kunnskapsløftet. Handlingsplanen må inneholde krav at det utformes ny rammeplan for mat og helse i allmennlærerutdanningen. Kunnskapsdepartementet og statsråden bør initiere arbeidet med å lage ny rammeplan for fagområdet der studiefaget formelt skifter navn til mat og helse.

Skolemåltidet

Skolemåltidet **bør bli et tverrfaglig tema i allmennlærerutdanningen** på lik linje med tema som for eksempel rus (jfr. Rammeplan for allmennlærerutdanning s. 16).

3. Landslaget for mat og helse i skolen som aktør i gjennomføring av tiltakene

Landslaget er en interesseorganisasjon for faget mat og helse i skolen. Laget drives på frivillig basis og med svak økonomi.

Vi har lange tradisjoner som arrangerer for kompetansekurs og nettverksbygger for lærere som underviser i faget. Landslaget har gjennomført faglige kurs hvert annet år – siden ?. Vi har gode erfaringer som kurs/kompetansebygger for lærere som underviser i faget. På vår nasjonale dagskonferanse 27. 04. 06 deltok det 270 deltagere fra hele landet. Det viser behovet for økt faglig kompetanse.

Vi gir ut tidsskriftet Heimkunnskap to ganger i året. Høgskolelektor Asle Holthe (Høgskolen i Bergen) er redaktør av tidsskriftet.

Angående punkt 5.11

Styrets internasjonale kontaktperson deltar for tiden i en nordisk studie med forskere fra København, Uppsala og Helsingfors, hvor det innhentes data gjennom en spørreundersøkelse blant 9.klassinger i de fire landene. Hensikten med studien er å forstå, forklare og utdype den kultur som ligger bak unge menneskers konsum av mat: Hvilken forståelse har de av sunn mat, hvem mener de er ansvarlig for at deres kosthold skal være sunt, hvilken rolle spiller de ulike aktørene i samfunnet for at de skal utvikle god helse. Undersøkelsen vil kunne være en nyttig dokumentasjon og grunnlagsmateriale for utforming av nye studieplaner for lærere i faget mat og helse og være innfallsvinkel til å møte barn og unge med relevant opplæring.

Dersom Landslaget skal bidra i større grad kreves det at økonomiske midler blir stilt til vår disposisjon.

Med hilsen

Inger Lise Fevang Jensen - Leder Landslaget for mat og helse i skolen
Sandefjord 27.09.2006